

GOEBBELS'İN PROPAGANDA İLKELERİ

Yazan : Leonard W. DOOB

Çeviren : Asis. Ünsal OSKAY

SUNUM : II. Dünya Savaşı, Kitle Haberleşme Teorilerinde büyük gelişmelere yol açmıştır. Uygulamanın teoriye öngeldiği bu dönem sonunda, özellikle, uluslararası propoganda da çok şeyler değişmiştir. Goebbels ise, bu gelişmelerin baş yaratıcısı olmuştur. Amerikan bilim adamları o'na çok şeyler borçludur. Goebbels'in uygulaması ve bu günlüğünde not ettirdiği düşünceleri sonraları sınamış ve çoğu doğru çıkmıştır.

Goebbels'in bilim adamlarına ışık tutan başlıca görüşleri şu konularda toplanmaktadır: propagandanın «gerçeği» kaynağın güvenilirliğine ve prestijine bağlıdır; propaganda tek başına değiştirici bir etken olamaz; temel inançlara dolaysız saldırıdan çekinilmelidir; boş umutlar yaratmak yararsız, hatta zararlı olabilir; başlama zamanı çeşitli etkenler açısından «optimum» bir ân olmalıdır; öngelme unutulmamalıdır; mesajın tekrarlanımı'nda sınırlara dikkat edilmelidir; halkın gerilim ve endişe içinde olmasında da «optimum» bir düzey korunmalıdır; istenilmeyen gerçeklerin duyurulması halkı düşman propagandasına karşı hazırlamakta yararlı olabilir; düşmana zayıf şartlarda cevap verilmemelidir; halkın öfkesi rejimin dışındaki konulara kanalize edilmelidir, vb.

Ü. O.

1945 yılında Berlin'de Amerikan resmi makamları tarafından yangınlardan kurtarılan Nazi belgeleri arasında 6.800 sayfalık bir belge vardır. Bu belge el yazısı ile kaleme alınmıştır ve Propaganda Bakanı Goebbels tarafından dikte ettirildiği anlaşılmaktadır. Belge, aradaki birçok boşluklara rağmen 21 Ocak 1942'den 9 Aralık 1943'e kadarki dönemi kapsamaktadır. Alman Gotik klavyesi ile ve üç aralıklı olarak daktilo edilen belgede çok geniş bir marj bırakılmıştır. Bu kenar boşluklarında ise mürekkep kalemi ile ya-

pılmış düzeltmeler bir yığın halindedir. Bu yüzden de her sayfadaki kelimelerin sayısı ancak 100'ü bulabilmektedir. Belgenin en ilgi çekici bölümü olan yüzde 30'u, çok sadık ve doğru bir çeviri ile Louis. P. Lochner tarafından İngilizceye aktarılmıştır (1). Bu makaledeki analizler ise şimdi bütünü Stanford Üniversitesindeki Hoover Savaş, Barış ve Devrim Enstitüsünde bulunan belge asıl alınmak suretiyle yapılmıştır (2).

Belgenin Goebbels tarafından dikte ettirildiğine hiç kuşku yok, ama bir birey olarak, veya propagandacı olarak yüzde yüz doğru ve gerçeklere sadık bir hesap verme de sayılmamalıdır. İçindekileri sekreterinden gizleyecek kadar becerikli olan Goebbels'in söylediklerine kafasındaki halk oyununun o'nun sözlerinden beklediklerine uygun sözler olarak, veya Speier'in işaret ettiği gibi (3), kendisi veya bir başkası tarafından ve belli bir amaçla o'nun günlüklerinden seçilmiş bir derleme gözüyle bakılması gerekir. «Dün-Askeri Durum,» başlığını taşıyan bir bölümün Goebbels tarafından yazılmadığı açıktır. Her günün notlarına aynı başlıkla başlayan bu bölümü haklı olarak Lochner çevirirken atlamıştır. Çok objektif yazılmış olan bu bölümde, genellikle, diğer bölümlerde de kaydedilen ve yorumlanan olaylar ele alınmış ve bazan da boş bırakılan sayfaların üzerine «ilerde kaydedilecektir» notu bırakılarak bazı olaylar geçilmiştir. Elimizdeki bu belgede, çok az kişisel teferuat bulunmaktadır. Belgeden anlaşıldığına göre Goebbels'in esas amacı kendisinin Hitler'e olan sadakatını; Alman askeri kurmayının gücünü; kendi işlerindeki başarıları; Nazi davasına kendisini nasıl adanmış olduğunu göstermek, ve Goering ile Rosenberg gibi rakip Nazilerin durumlarını eleştirmek olmuştur.

Belgenin kendi içsel özelliği Goebbels'in kişiliği veya Naziliğin tarihi gibi ayrı bir incelemeyi gerektirecek niteliktedir. Fakat bizim için bunlar söz konusu değildir. Bizim dikkatimizi çekecek olan noktalar propaganda planlarıyla ve propaganda konusundaki kararlarıyla ilgili görünen ilkelerdir. Bazı örneklemelere dayanarak yapılan kontroller, günlükteki yazılan sözlerin Goebbels'in propaganda alanındaki örgütünün fiili işleri ile uyum halinde bulunduğunu işaret etmektedir. Ancak, bunun kesin bir ispatlama olmadığını belirtmek gerekir. Bu konuda tipik bir örnek vermek yeterli olacaktır. 1943 yılının Kasım'ına ait sayfadaki gözlem şöyledir: «İngiliz basınının hiçbirinde Reich'in çökeceğine dair tek kelime yok. Böyle bir ihtimalden hiçbiri söz etmiyor. Tersine, şu anda gerçekte sahip olduğumuzdan daha büyük bir askeri üstünlükle bizden söz etmektedirler...» Aynı gün *Berliner Illustrierte Nach-*

tausgabe gazetesinin başyazısında Alman yenilgisi ile ilgili «bayram sevinci yaratan haberler» yayınlayan İngiliz basınının «birdenbire derin bir karamsarlığa gömülmüş» olduğu ifade edilmiş, «düşmanın en büyük umut kaynakları da tahrip edildi» denilmiştir. İki gün sonraki *Voelkischer Beobachter* gazetesinin manşet haberi «Sınır Savaşı Bitiyor» başlığını taşıyordu. Goebbels'in 13 Kasım tarihli günlüğünde de, aynı gün (11 Kasım) İngilizlerin, Reich içinde moral bir çöküntü olacağını tasarladıkları, fakat şimdi bunun görülmez bir geleceğe bırakıldığı,» ifade ediliyordu. Bir gün sonra da Nazi görevlisi biri Alman radyolarında yaptığı konuşmada halka şöyle diyordu: «Düşmanlar tarafından seçilmiş karar günleri geride kalmıştır: halkımız bu genel saldırıyı da püskürtmüştür ...».

Bu sözlerden vardığımız faraziye şu ki, elimizdeki belge aşağı yukarı tam bir sadakatle Goebbels'in propaganda örgütünün strateji ve taktiklerini aksettirmektedir. Bu yüzden de, belge Gobbels'in yığınlar ve yığınlar tutan propaganda materyallerini anlamak için bir anahtar değerini taşımaktadır. Belgenin her yerinde kendi işinin önemini göklere çıkaran Goebbels tabii kendi değerini de belirtmekten geri kalmamaktadır. Yazdıklarının gerçek olup olmaması bu konu açısından bizi ilgilendirmez. Zira biz o'nun çalışmalarının bu işlerdeki etkisini ve bunun derecesini konu almış değiliz.

Bizim sunmakta olduğumuz bu analizlerin Goebbels'in hizmet yıllarındaki kısa ve çok sınırlı bir dönemi kapsadığı hiçbir zaman unutulmamalıdır. Bu dönem içinde bütün Almanya'da, Rusya'daki kış kampanyası, Kuzey Afrika'dan çekilme, ve İtalya'nın teslim oluşu gibi acı verici askeri ve siyasi yenilgilere katlanılmak zorunda kalınmıştır. Mamafih, geçici askeri ilerlemeler ve Asya'da Japonya'nın zaferleri gibi olaylar da gene bu devrede görülebilmiştir. Böylece Goebbels'in bir muzaffer olarak neler yaptığını, nasıl çalıştığını incelememiz de mümkün olmuştur. Makalenin yazarı 1925'ten 1941'e kadarki, ve 1943'ten sonraki birinci ve ikinci elden kaynakları da incelediği için, hiç değilse kişisel olarak, bu ilkelerin sadece günlüklere münhasır kalmamış olduğuna inanmaktadır.

Bu analizlerde - bütün çabalara rağmen, kaçınılmaz olduğu için - bir ilke doğru ve gerçek olarak kabul edilmiştir: belgeden rastgele alınan altı referansın gösterdiği gibi, bilinçli veya bilinçsiz de olsa, belgedeki sözlerini dikte ettiren Goebbels'in söylediklerine inandığı, veya söylediklerine uygun olarak hareket ettiği varsayımı doğru olarak kabul edilmiştir. Bununla beraber, ele alınan

ve incelenen her ilke için, yerden kazanmak amacıyla, sadece birkaç örnek verilmiştir. Bu örneklerin Lochner tarafından yapılan çeviride aktarılan kısımdan verildiği zamanlar, okuyucular Stanford'daki belgenin tümü yerine, Lochner'in çevirisine başvurma kolaylığına da sahip olacaklardır. Referanslar konusunda da aynı süreç izlenmiştir. İktibas edilen bir cümlecik veya bir cümle iktibasta bulunulan sayfanın numarası ile birlikte gösterilmiştir. Eğer kaynak olarak Lochner'in çevirisi kullanılmışsa, iktibas cümlelerinin sonunda sadece numara, eğer Stanford'daki belgenin tümü kaynak olarak kullanılmışsa, o zaman da «M» (manuscript) rümuze ve daha sonra sayfa numarası verilmiştir. Ayrıca, her paragrafın hüküm cümleleri de, paragrafın tümü için en iyi veya en tipik olduğu düşünülen bir referans ihtiva etmektedir. Bunlar da tercihan Lochner'in çevirisinden alınmışlardır. Daha fazla referans isteyenlerin yapacakları yazılı müracaatları da yazar memnuniyetle karşılayacaktır.

İncelediğimiz ilkeler Goebbels'in hangi noktalara önem verdiğini imâ etmektedir. Bunların, Goebbels'in entelektüel bir savunması olarak kabul edilmesi de mümkündür. Bu savunmanın eldeki metinlerin bütününden çıkarılması (deduction) ne derece güvenilirlik (reliability) taşımaktadır, bu metodla ilgili bir sorundur. Gerçeklere uyup uymadığı ise psikolojik bir sorundur. Bu ilkelere bazılarının demokratik bir toplumda kullanılabilip kullanılamayacağı, ne zaman kullanılabileceği ise, özü itibariyle siyasi ve etnik olan çok zihin yorucu ve çok büyük bir sorundur.

1. PROPAGANDACI OLAYLAR VE HALK OYU HAKKINDA BİLGİ SAHİBİ OLMALIDIR

Teorik olarak, Goebbels, kendisinin ve adamlarının ellerindeki bilgi ve istihbarat ölçüsünde propaganda planı hazırlayabildiklerini ve uygulayabildiklerini ifade etmektedir. Aksi takdirde komünikasyon ne olaya, ne de seslenen kitleye uygun düşmeyecektir. Almanya'nın savaştaki durumu kötüledikçe konularıyla ilgili bütün gerçekleri bilen memur ve görevlilerinin sayısını da azalttıkça azaltmıştır. Mayıs 1943'te ise tahrif edilmemiş raporların sadece kendisine verilmesi konusunda Himmler'i ikna etmiştir (373).

Bir savaş sırasında temel istihbarat konusu askeri durum ve askeri olaylardır. Hergünkü notlar da bu yüzden askeri durumun ayrı bir bölüm olarak tarif edilmesiyle başlamaktadır. Goebbels'in, Almanyanın savaş planları hakkında günü gününe bilgi sahibi olmuş bulunduğu konusunda sayısız belirtiler görülmektedir (162).

Almanyanın halkı hakkındaki bilgiler ise gizli polisin *Sicherheits-Dienst* (SD) örgütünün raporlarından alınmıştır. Ayrıca, Goebbels kendi Reich Propaganda Dairelerinden, Alman devlet memurlarından, sivil veya asker Alman çeşitli kimselerle yaptığı yüz yüze konuşmalardan veya bunların sunduğu yazılı metinlerden yararlanmış. Diğer birçok yerde görüldüğü gibi, bu bilgilerin hiçbiri sistematik bir şekilde bir araya getirilmiş ve analiz edilmiş değildir. Bir keresinde Goebbels, SD'nin «Gallup Enstitüsü gibi çalışıp «istatistikî bilgiler topladığını» söylemiştir. Fakat gene Goebbels, «kafadaki belli bir amaçla topladıkları için bu çeşit araştırmalara güven duymadığını» söylemiştir (827). Goebbels, üstelik, kendi sağduyusuna güvenerek hareket etmiş; kendi sezgisine, kendi tecrübelerine resmi raporlardan çok daha fazla itimat etmiştir. Annesi ile konuşmayı yeğleyen Goebbels bunun nedenini, «halkın duygularını bilimsel araştırmaların fildişi kulesindeki uzmanların çoğundan daha iyi biliyor, o'nunla konuşurken halkın kendi sesini dinliyorum» diye açıklamıştır (56).

Alman devlet memurları gibi SD de, işgâl edilen topraklar hakkında istihbaratta bulunmuştur. Düşmanlar, müttefikler ve tarafsız ülkeler hakkındaki bilgiler de ispiyonculardan, kaçak dinlenen telefon konuşmalarından ve buna benzer klasik yollardan; tutuklanıp hapsedilen kimselerin sorgularından, bunlara gelen ve bunların gönderdikleri mektuplardan, bu milletlerin kitle haberleşme araçlarında ifade edilen görüşlerden veya bunların yayınlarından yapılan çıkarsamalardan (deduction) elde edilmişlerdir. Bu alanda da, Goebbels gene kendi sezgileri ile hareket etmiş, sezgisel yargılarına güvenerek basit bir delil-olaydan çok uzak bir genelleme yapmaktan çekinmemiştir. Düşmandan yansıyan dolaysız bir yanıt, örneğin, kendi propagandasının etkenliği için bir delil olarak değerlendirilmiştir: «son makaleme sert hücumları ile» Rusların haber ajansı, «bizim anti-Sovyet propagandamızın yavaş yavaş canlarını sıkmaya başladığını göstermektedir» (271).

2. PROPAGANDA SADECE BİR TEK MAKAM TARAFINDAN PLANLANMALI VE UYGULANMALIDIR

Bu ilke Nazilerin merkezileştirilmiş yetki teorilerine ve Goebbels'in iktidar ihtirasına uygun düşmektedir. Günlükteki notlarında da böyle bir propaganda politikasından neşet edecek etkenlik ve tutarlılığa önemle işaret etmektedir (M 383). Kendi düşüncesine göre böyle bir tek otorite şu üç fonksiyonu yerine getirecektir :

a. *Bütün propaganda direktiflerini tespit edecek ve verecektir.*

Propagandanın en küçük bir parçası bile genel propaganda politikasının içinde yer almalıdır. Ve proganda direktifleri de çok açık ve seçik olmalıdır. Bu direktiflerin savaşın her safhadaki durumu, ve Almanya ve Almanya dışında olan her olayın seyrine taalluk etmesi gerekir. Bu direktifler, belli bir propaganda kampanyasının ne zaman başlaması gerektiğini gösterebilmeli, ne zaman hafifletileceğini, ne zaman tehir edileceğini, ne zaman yoğunlaştırılacağını imâ etmelidirler. Gene bu direktifler belli bir konunun nasıl yorumlanması, nasıl sunulması gerektiğini, veya ne zaman görmezlikten gelinmesi gerektiğini belirtmelidirler. Goebbels sadece Hitler karşısında gönüllü olarak bu direktif verme otoritesinden feragat etmekte, temel önemdeki sorunlarda o'nun onayının alınmasını gerekli bulmaktadır. Bazı bazı bu direktiflerin serdediliş tarzı hakkında takdirkâr ifadeler yer almakta, fakat Goebbels'in kendi adamlarının veya diğer devlet memurlarının bunların ilgili oldukları kampanyaları uygulama tarzlarından şikayet edilmektedir. Nazi propaganda mekanizmasının da, bu yüzden, devamlı olarak reorganize edildiği anlaşılmaktadır (341).

b. *Önemli memurlara direktifleri açıklayacak ve onların moralini koruyacaktır*

Resmi usullere göre, veya şifahen kendilerine direktif verilen bu memurlar, kendilerine bu direktifler tam olarak açıklanmadıkça, istekli ve iradeli olarak kendilerini işlerine veremezler ve kendilerinden beklenen görevleri etkenlikle yerine getiremezler. Esasen bu beklenemez de. Goebbels kendi propaganda örgütü kanaliyle, veya bizzat kendisi yüz-yüze konuşarak bu madunlarına kendi propagandasının *rasyonelini* izah etmeye, onları kendi görüşlerinin doğruluğuna inandırarak bu memurların morallerini yüksek tutmaya çalışmıştır. Bu şekilde konuştuğu gruplar evde kabul ettiği birkaç kişilik samimi gruplardan, Kroll Opera Binasındaki kitle toplantısına kadar çok farklı genişliklerde olmuştur (484).

c. *Faaliyetleri propaganda etkisi taşıyan diğer devlet kuruluşlarının edimlerine nezaret edecektir.*

«Benim inancıma göre,» demişti Goebels, Hitler'e, «bir propaganda bakanlığı kurulduktan sonra, propaganda, haber ve kültür ile ilgili olup da propaganda etkisi taşıyan bütün işler, Reich içinde olsun, işgal edilen topraklarda olsun, bu bakanlığın uhdesi-

ne bırakılmalıdır». «Hernekadar Hitler'in» kendisi ile kayıtsız ve şartsız görüş birliğinde olduğunu söylemişse de Goebels, bu yukarı düzeydeki birleştirilme (unification) gerçekleştirilememiştir (476). Propaganda planları ve propaganda materyalleri konusunda çıkan çatışmalardan söz edilirken, aralarında anlaşmazlık çıkan Alman devlet kuruluşlarından şunların adlarını vermektedir: Ribbentrop'un Dışişleri Bakanlığı ve bu bakanlığın çeşitli ülkelerdeki kuruluşları, temsilcilikleri; Rosenberg'in İşgâl Edilmiş Doğu Toprakları Bakanlığı; Ordu, hatta Hitler'in Genel Karargâhındaki yüksek rütbeli subaylar; Adalet Bakanlığı; ve Ley'in Ekonomi Bakanlığı. Goebels kendi şahsını ve kendi bakanlığını tam bir felâket kalkanı (trouble shooters) olarak saymıştır: Alman morali nerede ve ne zaman çöküntüye uğrar gibi olmuşsa-denizaltı birlikleri arasındaki moral bozukluğundan tutun da Doğu'daki ordu birlikleri arasındakine kadar-gerekli propaganda hamlelerini kendisi başlatmak istemiştir (204).

Goebels'in bu amaca ulaşmaktaki başarısızlığı ve bunun zorunlu sonuçları belirtmeye değer şeylerdir. Aşikâr ki, kendinden menkul uzmanlığı ve yeterliliği başkalarını tamamiyle tatmin etmemiştir: Goebels'in amatör saydığı birçok kimseler kendilerinin de Goebels kadar etkenlikle ve beceri ile propaganda yapabildiklerine inanmakta devam etmişlerdir. Bunun yanısıra, totaliter bir rejim dahi bireyler arasındaki düşmanlıkların ve anlaşmazlıkları sadece etkinlik uğruna ortadan kaldıramamıştır (M. 3945).

3. BİR EYLEMİN PROPAGANDA SONUÇLARI BU EYLEMİN PLANLANMASINDA HESABA KATILMIŞ OLMALIDIR

Goebels, Fransa'da kurulan mahkemelerin bile, «herşeyin psikolojik görüş açısından doğru ve yerinde olarak müsadere edilebilmesi ve infazların yerine getirilebilmesi için,» kendi bakanlığına verilmesini savunmuş, bu işin Alman Adalet Bakanlığına bırakılmamasını istemiştir (M 1747). Hitler'i de «İngiltere'ye karşı açılacak hava taarruzlarının askeri amaçlardan çok psikolojik amaçlar için açılması konusunda iknâ ettiğini» yazmıştır (313). Bir propagandacı için, olacak olan bir olayı planlamak, olmuş olan bir olayı rasyonalize etmekten daha kolaydır (209).

4. PROPAGANDA DÜŞMANIN POLİTİKASINI VE EYLEMİNİ ETKİLEMELİDİR

Propaganda bir savaş aracı, bir savaş silahı olarak mütalaa edilmiştir. Goebels hiçbir zaman «psikolojik savaş», veya «siya-

sal savaş» deyimlerini kullanmamışsa da bu şekilde düşünmüştür. Propaganda düşmanın moralini bozmakla kalmayan, düşman devletlerin önderlerinin politika ve eylemlerini şu dört yoldan etkileyen bir silahtır :

- a. *Düşmanın işine yaracak bilgiler sağlayacak materyallerin açığa çıkmasını önleyerek*

Goebbels, düşmanın hava savaşlarında yarattığı tahribat konusundaki propaganda iddialarını yalanlamak veya reddetmek düşüncesinde olmadığını birçok defalar açıklamıştır : «İngilizlerin», demişti 1942 Nisan'ında, «savaşlarda elde ettikleri başarıdan daha fazla hava zaferi elde ettiklerini düşünmeleri bizim için daha iyidir» (M 2057). Buna benzer nedenlerledir ki, Sovyet silahlarının düşük kalitede olmaları ile ilgili haberleri, veya Almanyanın kullanmaya hazırlandığı gizli silahlar hakkındaki haberleri, hatta Almanyanın lehindeki birçok haberleri de kullanılmamaları için ısrarla sansür ettirmiştir (272).

- b. *Muhtevası veya tonu itibariyle düşmanın istenilen hükümlere varmasına sebep olacak propaganda materyallerini serbest bırakarak, dağıtarak*

«Keza, benim inancım şudur ki,» diyordu Goebbels 1943 ilkbaharında, «bizim tarafımızda [propagandada] sert bir tutumun takınılmış olması, bir istila için iştihalanacak olan İngilizleri bu işten soğutacaktır». (302). Tunus Cephesindeki savaşın sonuna doğru yaklaşıldığında, Alman birliklerinin bu cephede gösterdikleri direnme de, gene aynı düşünce ile, Avrupa kıt'asında girişilecek bir istila hareketini nelerin beklediğini göstermek amacıyla kullanılmıştır. Bu propagandayı planlayan Goebbes, General Eisenhower'ın planlarını etkilemeyi; İngiliz ve Amerikan halk oyunun SHAFF üzerinde nüfuz icra edebileceğini; veya istila hareketi için eğitilip, yetiştirilmekte olan düşman askeri birliklerinin morallerini zayıflatabilmeyi düşünmüş olsa gerektir (M 4638).

- c. *Düşmanı, kendisi hakkında hayati bilgileri ifşa etmeye kışkırtarak*

Mercan Adaları Denizindeki savaşların sonunda Goebbels, Japonların ezici bir zafer kazandıklarına inanmıştı. Ardından, o zaman Amerikan ve İngiliz makamlarında görülen sessizlik «çok yerinde olan sorular» ileri sürülerek saldırıya uğramıştı : «Bir tek sa-

niye olsun bu sorulara cevap vermek sorumluluğundan kaçınamayacaklardır,» diye ifade ediyordu bu saldırının nedenini (M 2743).

- d. *Düşmanın, yapması gereken bir eylem veya faaliyet hakkında, bu hareketi gözden düşürecek, değersiz kılacak hiçbir referansta bulunmayarak*

Goebbels, kendi gözünde makbul sonuçlar doğuracak olayların gelişmesi üzerine «öldürücü buse» kondurmayı sevmeyen biriydi. Almanya'ya karşıt olan iki veya çok sayıda ülkeler arasındaki dostane olmayan ilişkiler hakkındaki haberlerin yayınlanmasını istemezdi. Zira Goebbels'in çok sevdiği kendi sözü veya ifadesi ile, «Müttefik devletler arasındaki anlaşmazlıklar ve geçimsizlikler, kendi gelişme seyirleri ile başbaşa bırakılıp, dokunulmazsa çok daha iyi şekilde gelişecek küçük fidancıklardır». (M 941). Nazi propaganda örgütü de, aynı şekilde, *Chicago Tribune* gazetesinde çıkan Birleşik Devletlerdeki bir kömür işçileri grevini, veya İngiltere'deki anti-Komünist veya pro-Faşist bir gösteriyi görmezlikten, duymazlıktan gelirdi. Bununla beraber, çok açık ve çok kuvvetli anlaşmazlıklar ise-Darlan konusunda İngiliz-Amerikan anlaşmazlığı gibi alabildiğine istismar edilmiştir (225).

5. BİR PROPAGANDA KAMPANYASININ TAM UYGULANMASI İÇİN SINIFLANDIRILMAMIŞ, OPERATIONAL ENFORMASYONUN DA EL ALTINDA BULUNMASI GEREKİR

Bir propagandanın ereği, önemi ne olursa olsun, güvenlik tedbirlerine zarar vermemek şartıyla *operational* -işin yerine getirilmesinde karşılaşılabilecek olan sorunlar hakkında- materyallerin de elde bulunmasını gerektirir. Bu materyallerin hepsi de imal edilemezler : ne kadar zayıf olursa olsun, propaganda materyallerinin her birinin biraz gerçek temellere dayanması şarttır. Tunus'un düşmesinden sonra, Alman gazetecileri Yahudi aleyhtarı eser ve yayınları hazırlama işini beceremediler diye anti-semitlik bir propaganda kampanyasını başlatmak güçtü. Ama elde materyal bulunmaması yüzünden bir propaganda kampanyasının tek bir saniye bile kaybetmesi doğru değildir, zira belli bir miktar *eşelenirse*, tutunulacak bir dal bulunabilirdi. *Gazeteciler* sıkıcı ve cansız konularda magazin yazıları hazırlamaya gönderildiler; «Birleşik Amerika'dan otantik haberlerin devamlı olarak gelmeleri için» tedbirler alındı (92); Alman basınına «taze bir kan vermek» için Alman gazetecileri arasından bazı kişiler ayıklandı ve böylece daha iyi yazı yazılması sağ-

lanmaya çalışıldı; veya, gerektiği hâllerde, Zion Protokolü ihlâl edildi (376).

Herhangi bir halkla ilişkiler görevlisi (publicity agent) gibi, Goebbels de önce hareket ve işi oluşturarak «haber» yaratmaktaydı. Almanya'nın Finlandiya'ya karşı duyduğu dostluk hislerini göstermek için, zafiyet çeken Finli çocuklardan bir grup «sağlıkları düzelinceye kadar dinlenmeleri ve bakılmaları için» Almanyaya davet edildiler (M 91). Önde gelen Nazilerin cenaze törenleri de haberi yaratıcı olaylar değerlendirildi; İngiliz hava bombardımanları sonunda ölen Fransız ve Belçikalıların başına gelenler de aynı propaganda tekniğine konu oldular. Alman ve Nazi kuruluş yıldönümlerinin kutlanması öyle sık olaylar haline gelmişti ki Üç Kuvvet Paktının kuruluş yıldönümü İtalya'nın düşmesinden sonra da ihmal edilmedi (M 5859).

6. ALGILANMASI İÇİN, PROPAGANDA DİNLEYİCİNİN DİKKATİNİ UYANDIRMALI VE DİKKAT ÇEKEN BİR KOMÜNİKASYON ARACI İLE YAYIMLANMALIDIR

Komünikasyon araçlarının kurulması ve faaliyetlerinin devam etmesi için çok fazla enerji sarfedilmiştir. Sinema salonları ve tiyatrolar bile, işgal edilen ülkelerde kontrol altında tutulmuşlardır. Gazeteler de aynı şekilde! «Ne yazık ki, Sovyet halkının kulağına radyo yolu ile erişememekteyiz,» diyordu Goebbels, «zira Kremlin yöneticileri, Sovyetler Birliği halkının büyük dünya istasyonlarını alamamaları ve sadece yerel radyo istasyonlarını dinlemekle yetinmelerini sağlayacak kadar akıllı insanlar» (453). İngilizler, radyoda «çift yaz saati programı» yapmaya başlayınca Alman radyoları da yayınlarını buna göre ayarlamışlardır. İşgal edilen ülkelerdeki radyo alıcı cihazlarının durumu tam bir ikilem yaratıyordu: eğer bu alıcı cihazlar halktan toplansa, işgal edilen ülkelerdeki halklar sadece düşman propagandasından değil, Nazi propagandasından da kopmuş olacaktı; alınmazlarsa da hem Nazi ve hem de düşman radyo yayınlarını izleyebileceklerdi. *Reich* içindeki politika ise, ağır hava bombardımanlarından sonra, mümkün olduğu kadar çabuk olarak sinema salonlarını açmaktı (M 5621).

Radyo yayınlarına dinleyici çekmek ve yakalanan dinleyicileri bu yayınlarla meşgul etmek için bir takım «olta» programları düzenleniyordu. Goebbels'in inancına göre, radyo ile «propaganda» denen yolla dinleyiciyi uzun bir süre elde tutmak mümkün değildi. 1942 yılında Goebbels, Alman halkının kendi Alman radyolarından «sadece eğitici ve öğretici yayınlar değil, eğlendirici ve

dinlendirici yayınlar da istediğini» anlamıştır (M 383). Aynı anda, yabancı dinleyici kitlesinin de, karşılıklı konuşmalar şeklinde sunulan programlardan çok, düz haber metni şeklinde sunulan programlardan etkilendiğini tespit etmiştir. Keza, savaş günlerinde propaganda çalışmaları yöneten propaganda uzmanları gibi Goebbels de farkına varmıştır ki, düşman ülkelerdeki dinleyicileri yakalamanın, o'nlarda dikkat uyandırmanın en verimli bir yolu da savaş esirlerinin isimlerini okumaktır. Gazetelerde yapılacak propagandanın en iyisi ise bildiğimiz propaganda (başyazıda, makalelerde, haber metinlerindeki bozmalarda yapılanlar gibi) olmayıp, düz-ara okunan basit, sıradan, fakat belli bir görüşe göre eğilim taşıyan kısa haberler yayınlamaktır (M 4677).

Goebbels'in en çok zihnini çelen ve en çok ilgisini çeken şey sinema filmleri olmuştur. Haftada en aşağı üç gece film seyreden Goebbels, konulu film veya haber-filmlerini seyrederken sadece dinlenmek, veya filmi yapan sanatçılarla tanışmak ve bir arada olmaktan çok, kendisine göre en bilgili bir film eleştirisinin nasıl olacağını göstermek isterdi. Konulu filmler, derdi, hem eğlendirici olmalı, hem de gerilim yaratan ve sonra bu gerilimleri boşaltan hicliklere, gizlere dayanmalıdır. Aynı zamanda dikkatli dinleyicileri sadece filmdeki bir bölüm ile değil, bütün bir filmin tamamındaki hava ile etkilemeyi de bilmelidir. Haber-filmlerine Goebbels'in ne derece yüksek bir önem atfettiğine dair en güzel delil, 1943 sonunda Berlin'e yapılan çok ağır bir bombardımandan sonra olağanüstü karargahtaki haber-filmi ekiplerini acele görevlendirerek, sahaya çıkarmasıdır. «Haber-filmlerin düzenli olarak her hafta yapılması ve bunları etken bir propaganda değeri olan bir bütünlüğe kavuşturmak çok belalı bir iştir,» demişti bir keresinde, «fakat yapılan iş herşeye değer; milyonlarca insan savaş hakkında, savaşın nedeni hakkında, ve savaşın etkileri hakkında en sağlam bakışı bu haber-filmleri seyrederek kazanmaktadır». Keza, Goebbels'in bu konudaki bir başka inancı da ,haber-filmlerinin, diğer yollarla yapılan propagandalardaki savunulan iddialara sağlam bir delil sağladıklarıydı: görüntüsel *imajlar* -bunlar, gösterilmeden önce ne denli *manipule* edilmiş olurlarsa olsun- sözlü veya yazılı kelimelerden çok daha fazla güvenilirlik taşımaktadırlar (M 335).

Goebbels, belli bir propaganda konusunu sunmakta, kitle haberleşme araçlarından herhangi birisinin diğerlerinden daha üstün olup olmadığı konusunda hiçbir zaman açık bir fikir ileri sürmemiştir. Yalnız bazı afâki müşahedelerden edindiği inanca göre, «kanaatlerin çok katı olduğu ve görüş açısının çok samimi olarak be-

nimsendiği durumlarda» risale ve el ilânı şeklindeki broşürler etken olmamaktadır (M. 2065). O'nun temel farazilerinden birisi, öyle anlaşılıyor ki, Nazi (propagandasına) amaç olarak kabul edilen «balık»lardan hangisinin hangi olta ile avlanabileceği bilinmediği için, bütün kitle haberleşme araçlarının birlikte ve aynı anda kullanılması gerektiği idi (M. 828).

7. PROPAGANDANIN ÇIKTISININ (output) GERÇEK VEYA YALAN OLUŞU SADECE KAYNAGIN GÜVENİLİRLİĞİNE BAĞLIDIR :

Günlüğünde savunduğu inancına göre, Goebbels ahlâken kendisinin doğru, düşmanlarının ise yalan söylediğine inanmaktaydı. Aslında, gerçek konusundaki düşüncelerinin temelinde ahlâk sorunu değil, bir bekleyiş (ve yatırım) sorunu vardı. Gerçek, diye düşünüyordu, mümkün olduğu kadar çok kullanılmalıdır; aksi takdirde ya düşmanlar, ya da gerçekler ve olayların bizzat kendileri söylenilenlerin sahteliğini meydana vurabilirler, ve sonuç olarak Goebbels'in propaganda cihazının kendisi güvenilirliği yüksek bir kaynağa sahip olmaktan çıkardı. Almanlar, diye ileri sürüyordu kezâ, 1914 yılından beri çok daha bilgili ve düşünce yetenekli olmuşlardı, ve «satırların arasındakileri da okuyabildikleri için», kolayca aldatılmaları mümkün değildi (M. 1808).

Yalanlar ise, yalanların yalanlanamayacağı durumlarda yararlı şeylerdi. İngiliz ve Amerikan birlikleri tarafından işgal edilen yerlerdeki İtalyanları, Almanya'ya işçi olarak gelmek için aldatmak amacıyla Goebbels'in radyo propágandalarında «İngiliz ve Amerikalıların bu bölgedeki askerlik çağındaki İtalyan erkeklerini askere alacakları ve bunun zorunlu kılınacağı» söylenmiştir (462). Bununla beraber, gerçek bile güvenilirliği azaltabilir. Düşman hedefleri üzerinde uçakların yarattığı tahribat ile ilgili belirli iddialar gibi bazı sözler başlangıçta doğru olarak görülürlerse de, bir süre sonra sahte çıkabilirler. Sonra, ikincisi, gerçeğin kendisi bile gerçek değilmiş gibi görünebilir. Goebbels bu yüzdendir ki, Afrika harekatının bitiş günlerinde Mareşal Rommel'in Afrika'da bulunmadığını söylemekten çekinmiştir : «Herkes O'nu Afrika'da biliyordu, felâketin bu kadar yakın olduğu bir sırada gerçekle yüzyüze gelirlerse, kimse bize inanmayacaktı» (352).

Benzer şekilde, her konu ve her saptırma da kendi güvenilirliğini kendisi yaratmak zorundadır. Örneğin, önemli haberleri duyurmak için özel bir bülten kullanılmaktaydı. Goebbels bu özel bülten yolunu sık kullanmaktan korkardı. Aksi takdirde olağanüstülük

özelliğini kaybedeceğini düşündüğü için, bazı önemli haberleri bile *rutin* kanallardan yayardı (M. 5799).

8. DÜŞMAN PROPAGANDASININ AMAÇ, MUHTEVA VE ETKENLİĞİ; BİR MESAJ SUNUMUNUN KUVVETİ VE ETKİLERİ; VE O ANDAKİ PROPAGANDA KAMPANYASININ DOĞASI DÜŞMAN PROPAGANDASININ GÖRMEZLİKTEN Mİ GELİNECEĞİNİ, YOKSA RED Mİ EDİLECEĞİNİ BELİRLER

Çoğu defa Goebbels'in düşman propagandasından ölümden korkar gibi korktuğu görülmektedir. 1933 yılından beri Almanya'daki kitle haberleşme araçlarının tamamını kendi kontrolü altında bulundurmasına rağmen, Almanların Nazi davâsına bütün bütüne ihtida ettirilemediklerinden, veya hiç değilse düşmanlar emek sarfederlerse halkın bozulabileceğinden korkuyor gibidir. Ocak 1942'de açıkca itiraf ediyordu ki, «düşman radyolarını dinleyenlere ölüm cezası verildiği hâlde, bu radyoları dinleyenlerin sayıları geniş ölçüde artmıştır» (44). Öndört ay sonra ise, hoşnutsuz bir ifade ile, «Amerikan ve İngiliz radyo sistemlerinin Mihfer Devletlerine yöneltiltikleri yayınlarını arttırdıkları ve her zamankinden daha da çok arttırmaya hazırlandıklarını» kaydetmiştir (312).

Goebbels düşman propagandası ile karşılaşınca hemen cevap verme eğiliminde idi. Sanki Uluslararası Tartışma Birliği diye bir kuruluşun üyesiymiş gibi, sanki susarsa tartışmayı kaybedecekmiş gibi, iddiayı ve tartışmaları kaybetmemek, prestijinin düşmesini önlemek için boyna yazmıştır. Ama, buna rağmen, düşman propagandalarında ileri sürülen iddiaları cevaplandırmaya veya görmezden gelmeye karar verirken birçok faktörleri dikkatle hesaplardı (M. 2593).

İlk önce, düşman propagandasını analiz ederdi. Eğer, düşmanın amacının kendisini bir cevap vermeye zorlamak olduğuna kanaat getirirse, suser, konuşmazdı. «İngilizler», demekte 6 Şubat 1942'de, «şimdi yeni moda bir propaganda kullanıyorlar: General Rommel'in şu anda kesin olmayan hedeflerini açıklaması için baskıda bulunarak, sekiz veya ondört gün kadar bir süre sonra bu hedeflere daha erişmemiş olduğunu ileri sürebilmek istemektedirler» (M. 423). Bu durumda açıkça cevap vermeye kalkışılması, Alman ordularını düşmana teslim etmek gibi bir şey olurdu. Goebbels kendi uygulamalarında da buna benzer «kapan»ları yanında çalıştırdığı ast'larına gösterir ve o'nların da kitle haberleşme araçlarından bir ses çıkmamasını sağlamalarını isterdi (M. 4606).

Diğer taraftan, eğer düşmanın iddiaları cüretkâr «martavallar» olarak kabul edilmişse, hemen bir cevap verilme yoluna gidiliyordu. Düşman propagandasındaki her iddia yalan ve «martaval» sayıldığı için, Goebbels'in inancına göre, bunların en «şamatalı» olanlarına cevap vermekle yetinilmeliydi. Bunun içindir ki, Almanların Vatikan şehrini bombardıman ettikleri yolundaki düşman propagandasına, «Berlin'de karışıklık çıktı» şeklindeki propagandalara, «Stalin'in dine karşı daha anlayışlı bir politika izlemeye başladığı» şeklindeki propagandalara cevap vermeden edememiştir (M. 4664), (M. 4971).

Bir etki yaratmayan düşman propagandaları ile uğraşılmaması daha iyiydi. Zira bunlarla uğraşılması hem propaganda enerjisi yitirmek demektir, hem de düşmanın bu iddialarına bir çeki - düzen vererek daha etken bir propagandada bulunmasına sebebiyet vermek demektir. Düşman propagandalarının etkisiz bulunduğu hâller çok olmuş, sezgiye veya bazı düşüncelere dayanır görünen bu kararlardan sonra hiçbir cevap verilmemiştir. Bununla beraber, etkili olan, veya etkili olacağı sanılan bir düşman propagandasına karşı hemen harekete geçmek gerekiyordu. Prestij kazanması için düşmana hiç vakit verilmiyordu. Bu yüzden Le Havre'a paraşütlü birlikler indirildiği, St. Nazaire'a çıkarma yapıldığı, veya Madagaskar'ın işgal edildiği yolundaki İngiliz yalanlarına karşı hemen cevap hazırlanıyordu Goebbels tarafından. Bazı cevaplamalarda ise, düşmanın başarı kazanabilecek durumda olduğunun anlaşılması yüzünden değil de, Goebbels'in cevap vermesinin mümkün olması yüzünden cevap verilmiş gibidir. Düşmanın gizli veya zayıf (horoscope) propagandalar kullanması gibi durumlarda ise hemen bir cevap hazırlanıyordu. Düşman, «sınır savaşı»nda ezici bir zafer kazanır gibi olmuşsa, - Alman şehirlerine karşı ağır bombardımanların başlatılmasından sonra, Mussoloni'nin düşüşünden sonra, veya 1943 sonlarında İngilizlerin Türkiye üzerinde ağır tazyiklerde bulunduğu günlerde olduğu gibi - yeterli sayılabilecek tek cevabın ancak bizzat Hitler'in yapacağı bir konuşma olacağı düşünülürdü (251).

Kaldı ki, bundan da ayrı olarak Goebbels bir cevap vermeden önce kendi cephanelerini de yoklamayı unutmazdı. Elde delil veya ispatlayıcı olay, veya bir sav bulunmaması yüzünden, kendi tezinin zayıf görüneceğini anladığı zaman susmayı tercih ederdi. Rusların Moskova'da kurdukları Alman Millî Komitesinden müthiş korkan Goebbels bunlara karşı hiçbir karşıt - propagandada bulunmazdı. Bazan bir düşman propagandasındaki iddia kâle alınmaz, fakat başka konularla cevap verilirdi. Yahudilere karşı yapılan muamele

yüzünden Almanyanın saldırılara ve eleştirilere uğradığı günlerde «mutlak sesizlik» politikası akılsızca bir politika olarak görülmüş, ve Goebbels, «hücuma geçmek ve İngilizlerin Hindistan veya Orta Doğu'da yaptıkları mezalim hakkında birşeyler söylemek daha iyidir» demiştir (M. 3225).

Goebbels'in, propaganda konusunda yapılan bir cerhin etkinliğini önceden tahmin etmeye çalıştığı da anlaşılmaktadır. Kendi iddialarının düşman propagandasındaki iddialar kadar kuvvetli olduğu, ancak düşman iddialarının reddine çalışılması halinde düşmanın bu iddialarının daha kuvvetli duruma geçeceğini tahmin ettiği zaman Goebbels saldırısından vazgeçer, geri çekilirdi. Keza düşmanın eleştirilerini cevaplamaya çalışmaktansa, Hitler'in nutuklarının dağıtılmasını ve yayınlanmasını sağlamak daima daha yararlı sayılmıştır. Bununla beraber, başlamış veya başlamak üzere olan bir düşman propaganda kampanyasına karşı Alman halkını koruyacağı, veya yabancıların etkilenmesini önleyeceği düşüncesiyle cevap verildiği anlar da çok olmuştur. Örneğin üç müttefik devletin yapacağı barış çağrısı zaten beklenilmekte olduğundan, Tahran Konferansından sonra yayımlanan bildiriye verdiği cevapta «mütecaviz ve saldırgan: Konferans masasına bırakacağımız çiçek alay ve istihzadan başka birşey olamaz» demiştir (545).

Üçüncüsü, Goebbels yapmakta olduğu propogandanın, düşman propogandasının görmezlikten gelinmesinden veya reddedilebilmesinden önce iyice incelenip, yeniden gözden geçirilmesi gerektiğine inanmaktaydı. Vereceği cevap kitledeki dikkati dağıtacağı zaman, veya uygulanmakta olan bir propoganda kampanyasına ters düşecek etkilerde bulunacağı zaman cevap vermek için hiçbir girişimde bulunmamıştır. «Düşman tarafından ortaya atılan iddiaları, hergün ileri sürülen söylentileri günü gününe izlemek, bunlardan baş alamayacak hâle düşmek doğru değildir» demiştir. Zira esas olan anti - Semitizm gibi «ana temler» üzerinde teksifi çalışmaktan uzaklaşmaktır (M. 4602). 1943 yılının Mart ayında, «Bolşevik zaferleri hakkındaki haberlerin bütün dünyaya yayılmasına hiç karşı koymama» kararını aldı. Amacı, «Avrupanın telaşa kapılması» ve Rusya'ya karşı birlikte harekete geçmenin» eninde sonunda mantıki bulunması» nı sağlamaktı (284).

9. BİLDİRİCİNİN GÜVENİLİRLİĞİ, ZİHNİ YETENEKLİLİĞİ VE MÜMKÜN ETKİLERİ PROPAGANDA MATERYALLERİNİN SANSÜR EDİLİP EDİLMEMELERİNİ BELİRLER :

Goebbels sansürde bulunma konusunda vicdan rahatsızlığı duyacak biri değildi. «Haber politikası», derdi, «bir savaş silahıdır;

amacı savaşa yardımcı olmak ve düşmana bilgi vermemektir» (210). Bu kararı pragmatik esasa dayanan üç düşünce yüzündendi (299).

Goebbels'in düşüncelerine göre, birincisi, eğer herhangi bir konu sansür edilirse güvenilirliğin yitirilebileceğini hesaba katmak gerekirdi : «Heyecanlı ve sıkıntılı zamanlarda kitlenin haber ihtiyacı muhakkak karşılanmalıdır» (40). Goebbels, kendisine göre önemli olan bir haber Dışişleri Bakanlığı tarafından sansür edildiği zaman, şikayet ederek, «bu politika yüzünden Alman halkını yabancı ve düşman radyo yayınlarını dinlemeye icbar etmiş olacağız,» derdi (164). Ve bu yüzdendir ki, susması gereken nice hallerde bile, birçok kereler konuşmayı tercih etmiştir. Örneğin, 1943 yılının sonlarına doğru, bombardıman edilen sahalardaki halkın kurtarılması işi «o derece ciddi bir sorun haline gelmiştir ki, layık olduğu ve gerektirdiği bir açıklıkla tartışılması gerekmektedir» demiştir (M. 6435).

Genellikle izlenen sansür politikası Almanya'da kullanılması zararlı sayılan materyallerin sansür edilmesi, fakat aynı materyallerin Almanya dışına yönelecek olan propagandalarda kullanılmasının yararlı görüldüğü hâllerde bunların bu alanlarda sansür edilmemesiydi. Sovyetlerin yaptıkları vahşet ve zulümle ilgili hikayelerin Almanya dışındaki yabancı ülkelere yayılmasına çalışıldığı hâlde, aynı hikayelerin Almanya'da yayılması, akraba ve yakınları Rusya'da savaşan Almanları dehşete düşüreceği düşünülerek uygun bulunmamıştır. Bazı ender hâllerde bu tür hikayelerin Almanya dışında yüksek bir güvenilirlik kazanmalarını sağlamak amacıyla, istenmeye istenmeye de olsa, Almanya içinde de kullanılması yoluna gidilmiştir (M. 2699).

Sansür yoluna gidilen ikinci durum ise, propaganda konusundaki bir gelişmenin ne sonuç verebileceğinin belirsiz olması ile ilgiliydi. Bu durumda Goebbels, gerek güvenilirliğin bozulmaması için, gerekse bir propaganda programını formüle etmeden önce daha fazla delil toplamak için beklemeyi tercih ederdi. Askeri konularda önceden bir görüş sürmenin çok sakıncalı olduğunu söyleyen Goebbels, siyasal konularda tahminlerde bulunmadan önce de, hele bunlar Reich'in dışındaki ülkelerdeki olaylarla ilgili ise, bu olayların Almanya içindeki etkilerinin neler olacağını iyice düşünmeden önce harekete geçmezdi (M. 5036).

Ve, en son olarak da, Goebbels ortalığa bir bilgi yayılacaksa bunun muhtemel etkilerini çok dikkatle hesaplamaya çalışırdı. Bir olay hakkında verilecek bilginin yaratacağı etkiler makbul bu-

lunmuyorsa, veya o ândaki meseleler ile ilgisi açısından makbul bulunuyor da, bazı şartların dışında, izlenmekte olan propaganda politikasına genel olarak ters düşüyorsa, o zaman da sansür yoluna gidiliyordu. Sansür ettiği haberlerin türlerinden anlaşıldığına göre Goebbels'in yayınlanmasından korktuğu haber çeşitleri şunlar olsa gerekti: din konusunda tartışmalarla ilgili haberler, işgal edilen veya tarafsızlıklarını koruyan ülkelerdeki devlet adamlarının Almanya'ya karşı yaptıkları hasmane konuşmaları veya düşman devlet adamlarının sempati toplayabilecek konuşmaları; ağır hava saldırıları ve bombardımanlarının başlamasından önce düşman devletlerin yaptıkları ikâz konuşmaları - ve bunların ardından - düşman uçaklarının sebep oldukları tahribat hakkında bilgi veren haberler; devlet görevlilerine karşı yapılan suikastler, sabotajlar, cephelerdeki teslim olanlarla ilgili haberler gibi zararlı haberler; Alman devlet adamlarının aldıkları talihsiz ve başarısız kararlar veya beceriksizce yapmış oldukları işler hakkındaki haberler; General Giraud'nun bir Alman hapishanesinden kaçıışı gibi Almanyanın iktidar ve kuvvetini küçük düşürecek olaylarla ilgili haberler; Alman halkını aşırı derecede endişelendirecek durumlarda haberler; Almanyanın, Mihver Devletleri arasındaki müttefiklerinin hareketlerini tamamen tasvip etmediğini ortaya koyacak belirtilerle ilgili haberler (249).

10. DÜŞMAN'IN PRESTİJİNİ KIRACAĞI ZAMAN VEYA PROPAGANDACININ KENDİ AMAÇLARI İÇİN YARARLI BİR DESTEK OLACAĞI ZAMAN DÜŞMAN PROPAGANDASINDAN ELDE EDİLEN MATERYALLER KULLANILABİLİRLER :

Düşman propagandasına karşı genel olarak bir iğrenme tutumu gösteren birisi olduğu halde, Goebbels, sırf *operational* amaçlarla düşman radyolarının yayınlarından, gazetelerinden, ve düşman ülkelerdeki resmi görevlilerin konuşma metinlerinden de yararlanmış ve kendi propaganda programlarında bunlara yer verdiği olmuştur. Bu konudaki tutumu düşman propagandasına karşı cevap vermek gibi savunma amaç ve niyetli bir tutum olmayıp, karşı saldırıya geçme amaçlıydı: Düşmanın söylemiş olduğu sözler düşmanın erişmek istediği amaçlara erişmesini sağlayabilir (ilke 8). «Sabahleyin Alman basınında Churchill'in daha önce söylemiş olduğu nutuklardan çoğunu yayınlayarak, bu yalanları kullandık ve on noktayı işaret etmiş olduk; Churchill'in önceki yalanlarından yapılan bu derleme tarafsız ülkelerdeki basın üzerinde derin etkide bu-

lundu ve Churchill'in, şimdiye kadar olduğu gibi, ilerde de sadece bir Yetersizlikler Amirali olabileceğini gösterdi» (M. 202). İlke 16'da işaret edildiği gibi, Goebbels'in «korkmaktan - kuvvet - kazanma» kampanyasına bazı kereler düşmanları da yardım etmişlerdir. «Bu Vansittart ahpap bizim propagandamız açısından gerçekten ağırlığınca altın değerinde biri» (342), diye yazan Goebbels, Rusya veya İngiltere'de Almanya'nın yenilgisinden sonra Almanya sınırlarında yapılacak düzeltmeler ve değiştirmelerle ilgili olarak çıkan tartışmaların, Reich içinde «moralin yüksek tutulmasında ve korunmasında son derece yararlı olduğunu» söylemiştir (M. 765).

11. KAYNAGI DAHA AZ GÜVENİLİRLİK TAŞIYAN VEYA İSTENMEYEN ETKİLER YARATACAĞA BENZEYEN «BEYAZ» PROPAGANDA YERİNE «SİYAH» PROPAGANDA KULLANILMALIDIR :

«Siyah» propaganda denilen şey, kaynağı dinleyici - okuyucu kitlesinden saklanan propagandadır. Beyaz (açık) bir kaynakla kendisinin veya kendi propaganda örgütünün yanyana görünmesi halinde prestij ve güvenilirlik kaybına uğrayacağını sezdiği veya hissettiği zamanlarda, Goebbels, kendi kişiliğini gölgeye çeker; kendisi ortada görünmeden propaganda haberini ortalığa yayardı. Bir keresinde, örneğin, bombalarını boşu - boşuna ziyan ettiklerine inandırarak İngilizleri Berlin'i bombardıman etmekten caydırmaya çalışmıştır. Söylediğine göre, bu amaçla İngiltere'de kulak - gazetesini harekete geçirecek adamlar kullanan Goebbels, bu adamları aracılığı ile, «Berlin şehrinde hayatın öldüğünü ... hayat diye birşey kalmadığını ve yeniden canlanmayacağını... Berlin şehrinin kendisinin de kayıplara karıştığını» söylemiştir (M. 6654). Bu haberin, Alman resmi makamlarının haberle bir ilgisi yokmuş gibi görünmeleri halinde daha geniş bir inandırıcılık kazanmasını muhtemel gören Goebbels hiç ortaya çıkmamıştır. Bu konuda en büyük hile, en büyük ve en ileri derecede geliştirilmiş plan, 1942 yazında Alman cephelerinden hangisinden hücumla başlanacağı konusunda Rusları aldatmak için hazırlanmıştır. Olayın sahneye konulmasından önce Doğu Cephesine gönderilmiş bir Alman savaş muhabiri, daha sonra sanki içki tesiriyle ağzından kaçırmış ve disiplinsizlik yapmış gibi Lizbon'da konuşmuş ve cezalandırılmıştır. Aslında söyledikleri bir şaşırtmaca idi. Ayrıca, *Portekiz basınındaki* ve *Türk basınındaki* Almanyanın adamları olan yazarlar ve editörlere «Alman hükümetinin yazdığı» yazılar yazdırılmış (226), daha sonra da bu yazılar *Frankfurter Zeitung* gazetesi tarafından aktarılarak yayınlanmış ve hemen ardından da «resmen sansür edilmiş ... basın top-

lantısında hükümetçe yalanlanmışlardır» (221). Goebbels, ayrıca, savaş - tutsakları - kamplarındaki hayat şartlarını iyileştirerek, buradaki Rus savaş tutsaklarını kendi *informal* kanalları ile arkadaşlarına, tanıdıklarına yolladıkları haberlerde kamplardan iyi olarak bahsettirmeye itmiştir. Buradaki amacı da, bu yolla, Rus askerleri arasından daha çoklarının savaşlarda teslim olmalarını sağlamaktı. Bunların dışında, zaman zaman emniyet endişeleri ile yapılanlar hariç, yabancı ülkelerde siyah propaganda ile ilgili başka çalışmaları olmamıştır (M. 4235).

Goebbels, Reich içindeki istenmeyen zararlı söylenti ve dedikodulara karşı müdcadele etmek için de siyah propaganda kanallarını kullanmıştır. Goebbels'e göre, halk arasındaki zararlı bir dedikodunun beyaz kanallardan - resmi kişilerin dilinden - yalanlanması bu dedi - kodunun sürümünü hızlandırmaktan başka işe yaramıyacaktı. Oysa, bunlara karşı kullanılacak bir «kulaktan - kulağa» propaganda kanalı çok daha etkili olacaktı. «Berlin'e yapılan hava bombardımanlarının daha da ağırlaşması halinde Berlin'den ilk kaçacak olanın Alman hükûmeti olduğu» (421) yolundaki dedi - kodulara ve bunların Alman halkı arasında yarattığı korkulara karşı konulurken işte bu metod kullanılmıştır. «Devlete sadık olan vatandaşların işlerindeyken, evlerindeyken, sokakta iken olsun karşılaşacakları bu gibi mücadele ve karşı - koyma tartışmalarında kendilerine gerekli olan görüş ve savlardan yoksun bırakılmamaları gerekir» (401). Bununla beraber, Goebbels'in fikrine göre bütün deliller ve gerçekler kendisini desteklemekteyse, bazı zamanlar bu gibi dedi - kodulara dolaysız bir saldırıda bulunulduğu da olmuştur (518).

12. PRESTİJ SAHİBİ LİDERLER PROPAGANDANIN İŞİNİ KOLAYLAŞTIRABİLİRLER :

Kendi Nazi ideolojisi liderliğin önemine ağırlık verdiği için, böyle bir ilke Goebbels'e ters düşmemektedir. Almanların da prestij sahibi bir liderin adına dayandıktan sonra propagandaya karşı daha kolay baş egeceklerini düşünen Goebbels, özellikle kriz ânlarında, Hitler'in vereceği bir söyleve olağanüstü büyük umutlarla bağlanan biriydi. Bu türden konuşmaları yayınladıktan sonra da, genellikle «Alman halkının bu konuşmayı çok sıcak karşıladığı»ni veya «düşmanların şaşkına döndükleri»ni söyletirdi (506).

Ne var ki, liderler prestijleri varsa yararlı bulunuyorlardı. Goebbels, Mareşal Rommel gibi adanuları kahraman yapmak için elindeki bütün propaganda cihazını alabildiğine kullanmıştır. Ken-

di hususi günlüğündeki notlarında ise, toplumsal davranışları iyi bir örnek teşkil etmeyen Alman devlet adamlarını sıkı şekilde eleştirmiş; kendisinden büyük fedakârlıklar istenilen ve hükûmete sadakatla bağlanmaları söylenen sokaktaki Almanlar karşı yöneltilen propagandanın etkisinin bu adamlar yüzünden zayıflayacağını ileri sürmüştür. Yetersizliği sabit görülmüş olan bir Nazi lideri bile âlenen işten atılmak yerine - ki böyle yapılırsa, adamın yanısıra Nazi rejiminin de yetersizliğinden söz edilecekti - hastalık veya sağlık şartları yüzünden işten ayrıldığı söylenerek görevden geri çekilirdi (224).

13. PROPAGANDANIN UYGULAMA ZAMANI DİKKATLE SEÇİLMELİDİR :

Goebbels'in her zaman karşısında duran taktik ana problem propagandasını en etkili hâle koyacak olan zamanı tam seçebilmek olmuştur. Esneklik ve oynaklık bu konuda şarttı Goebbels'e göre. Ayrıca, propagandacının «propagandaya başladıktan sonraki gelişmeleri hesaplamakta, psikolojik etkileri kestirebilmekte» daima yeterli bir yetenek taşıması gerekmektedir (204). Bu konuda kullanabileceği üç ilke vardı :

a. *Propagandası, düşman propagandasından daha önce kitleye yetişmeli*

«Dünya karşısında ilk sözü kim söylerse, daima o haklıdır» diyordu Goebbels (183). Bu görüşünü samimi olarak savunan Goebbels, kendi propaganda örgütünün mümkün olduğu kadar hızlı haber yayabilmesine çok önem vermiştir. Kiev'in Almanlar tarafından kaybedilmesi ile ilgili haberin verilmesi için müsaade almayan çalışan Goebbels, «böylece düşmanın yapacağı açıklamadan geride kalmamış olacaktık» demiştir (M. 6061).

b. *Bir propaganda kampanyası optimum ân'da başlamalıdır*

Bir propaganda kampanyasının başlatılması için, veya bir açıklamanın yapılması için zamanın yerinde olup olmadığını, şartların olgunlaşıp olgunlaşmadığını nasıl kararlaştırırdı? Goebbels'in bu konuda açık veya üstü kapalı bir sözü yoktur. Yalnız şuna benzer sözler ettiği olmuştur : Bir Alman kuklası olarak çalışacak ve ülkesini İngiltere'ye karşı savaşa sokacak Hindistanlı bir lider kullanma işini «epeydir düşünmekle beraber, bundan kendimizi geri tuttuk... Zira Hindistan'da işler böyle bir düşünce için yeterince gelişmiş değildir» (107). Fakat bir konuda, düşman propagandasını

karşı açılacak propagandanın çok fazla gecikmemesi gerektiğini de söylemiştir : «Böyle yalan bildirimlerin fazla kök - budak salmasına insan müsaade etmemelidir» (M. 2430).

c. *Bir propaganda tem'i tekrar edilebilir ve edilmelidir, ama belli bir etkinlik kaybının altına düşmemek kaydıyla*

Goebbels, bir propagandanın öğreteceği tem'in iyice öğrenilmesi sağlanana dek tekrar edilmesi gerektiği düşüncesindeydi. Ayrıca, öğrenilen bir tem'in unutulmaması için de pekiştirici tekrarlar yapılmasından yanaydı. Bu tekrarlamaların yapıldığı çok olmuştur : Bazan hergün aynı temlerin işlenmesi şeklinde, bazan da aynı gün içinde aynı tem'i taşıyan çıktılar kullanılmıştır. Örneğin, *anti-Semitik* bir propaganda kampanyası günlerce sürmüş, haftalarca devam ettirilmişdir. Goebbels, «radyo yayınlarımızın yüzde 70'i, yüzde 80'i bu işe hasredilmişti» demiştir (366). Fakat, diğer taraftan, tekrarlamamanın makbul bulunamayacağı, yararsız görülebileceği durumlar da vardı. Örneğin, «yayınlanan materyallerin halk oyu tarafından tamamıyla öğrenilmesinden sonra» yapılacak tekrarlar yararsızdı (386). «İşlenen tem'in kitleyi sıkımsamaya başlaması halinde, veya ilgi çekiciliğini ve etkinliğini yitirmeye başlaması halinde» ise tekrarlama makbul olmaktan çıkmaktaydı (386). Bunun örneği Alman denizaltılarının başarıları ile ilgili haberlerde görülmüştür. Ve bütün bunlardan ayrı olarak, bir de propaganda kampanyasının başlangıcında kullanılan «silâh» in aşırı bir gürültü ile patlayıp, ortalığı velveleye vermesi sorunu vardı. Bu durumda ise, «patlama» psikolojik olarak değerli ve yararlı bulunsa bile, propagandanın çok «sarsıcı» olmasına yol açıp, yaratacağı sonuçlar yüzünden güvenilirlik yitirici etkilere yol açacağı düşünülerek bu gibi temlerin kullanılmasından kaçınılırdı (M. 6343).

14. PROPAGANDA HER OLAYA VE HER KİŞİYE BELİRLİ BİR İFADE VEYA SLOGAN TAKARAK İŞLEMELİDİR

Goebbels, olayları karakterize etmekte sloganların ve özel ifadelerin taşıdıkları büyük önemi defalarca vurgulamıştır. Örneğin, 1942'de başlattığı bir kampanya ile İngiltere'deki ekonomik, sosyal ve siyasal huzursuzlukları ortaya sermek istemiştir. Bu propaganda kampanyasının başında, hemen, bir deyiş uydurarak İngiltere'deki bu krize «schleichende krise» - sürünen kriz - ismini taktı ve gerek Almanya içindeki, gerekse Almanya dışındaki ülkelere yöneltilmiş Alman propagandasında bu deyişi geniş şekilde kullanmaya başladı (M. 762). Goebbels'in düşüncüsü tam bir kelime - avcısı-

nı andırmaktaydı : Özel olarak -veya özeliymiş durumlarda - günlüğüne yazdığı notlarda kendi propagandasını veya düşman propagandasını klişe sözler şeklinde özetliyor, hatta kendi propaganda çıktılarında kullanmayacak olsa bile bu gibi klişelerle çalışmayı tercih ediyordu. Goebbels, bir olayı yaşamamanın, bir olay konusunda bizzat bir tecrübe geçirmiş olmanın bu olayı anlatmak için yapılacak sözselsel bir tariftten çok daha etken olacağını biliyordu. Fakat kelimelerin insanlarla olaylar arasında yer alabileceğini kabul ediyor; insanların olaylara (events) karşı tepkilerinin kelimelerin (kullanımı sayesinde) belirlenebileceğini düşünüyordu (M. 385). Bu yönde istenilen etkilerin elde edilebilmesi için, sloganların ve özel deyişlerin şu özelliklere sahip olmalarını gerekli görüyordu :

- a. *Dinleyici ve okuyucu kitlesinden, istenilen bir tepkiyi elde ederken kitlenin propagandadan önce sahip olduğu tepkileri kullanmalıdır*

Goebbels'e göre seçilecek kelimeler istenilen belli tipte tepkiler yaratabilecekse, propaganda çalışmasında bu kelimelerin, propagandadan sonra kullanılacak olan olaya bağlanmaları gerekiyordu. 1942 Mart ayında İngilizler, St. Nazaire'a hava bombardımanlarına giriştikleri zaman bu iş gelişmeden başarısızlığa uğratılmıştı. Aynı anda Goebbels, bu hareketin müttefiklerin eyleme geçmesini isteyen Rusları tatmin etmek için düzenlendiğini ileri sürmeye karar vermişti. Bombardımanlar, Londra'ya gelen Sovyet Heyetinden sonra da «Maskeli Saldırıları» olarak adlandırılarak kullanıldı. Bazan da, ilâve bir kelime olmaksızın, bazı tür haberlerin tek başına istenilen tepkileri yaratabildikleri olmuştur. Örneğin, askeri bir zaferin Almanlar tarafından yeterince şükranla karşılanacağını anladığı zaman, Goebbels bu zafer üzerinde hiçbir yorum yaptırmazdı. Ama haberlerin çoğu kendinden -açıklamalı haberler değildi : bu yüzden de istediği yönde bir tepki elde edebilmek için sözselsel sembollerin kullanılmasına karar vermek zorunda kalırdı. Ama herşeye rağmen, ne kadar iyi düzenlenirse düzenlensin, en çok dikkat edilen haberler ve yorumların, hatta bizzat Hitler'in konuşmalarının bile yanlış yorumlandığı, hiç istenilmeyen sonuçlara yol açtığı, amaç edinilmeyen, arzulananmayan olay ve eylemlere sebebiyet verdiği de görülmüştür (M. 4677).

- b. *Kolayca öğrenilebilme yeteneğinde olmalıdır*

«Bir siyah-beyaz resim görüntüsü gibi olmak zorundadır,» diye yazıyor Goebbels'in notlarında, «aksi takdirde halkın kafasına gire-

mez.» Goebbels, bu sözleri bir filmi görüp, eleştiride bulunurken söylemiştir (M 271). Öğreniciliği arttırmak amacıyla, hangi haberleşme aracı olursa olsun hepsinin kullanımında bu basitleştiricilik ilkesini kullanmıştır Goebbels. Önemli olan kitlelerdir, aydınlar değil. Düşman «yalanları»nın herbirini, teker teker silkeleyip, rezil etmek şart değildir. Tersine, bütün düşman saldırılarını [propagandada, Ç.N.] tek bir «okul örneği» içinde alaşağı etmek gerekir (M 2084 Ama, propagandanın öğrenimine, öğrenme isteği ve öğrenme iradesinin yardımcı olmasını da gerekli görüyordu. Bu yüzden, Avrupa'daki Alman işgali altındaki ülkelerin işçilerine İngilizler tarafından sızdırılan fısıltılarda kullanılan, «iş ağırardan tutun,» sloganına hiçbir karşı-slogan bulmaya çalışılmamıştır. Zira, «böyle bir slogana karşı herhangi bir karşı-slogan bulmak ve kullanmak zordur, çünkü 'iş ağırardan tutun' sloganı gibi bir slogan her zaman için 'hızlı çalışın' sloganı basatıracak durumdadır» (107).

c. *Tekrar ve tekrar birçok kereler kullanılmak zorundadırlar, fakat sadece uygun zaman ve durumlarda*

Burada Goebbels, kitlede sağladığı öğrenmeyi istismar etmek [kullanmak anlamında] istemektedir: sözsel sembollere karşı kitlenin istenilen yönde tepkilerde bulunması sağlandıktan sonra, bu tepkileri yeni olaylara karşı kolayca ve etkin bir şekilde transfer etmek istemektedir. İngilizlerin propagandasını sık eleştirmekte, «bu propagandanın kullandığı sloganların durmadan değiştiğini, bu yüzden de her durumda değişmeleri sebebiyle tam etken olamadıklarını» ileri sürmektedir (M 1812). Halkın tepkilerinin ortaya çıktığı muhteva da (contex) Goebbels için önemliydi. «*Führer* kelimesinin Quisling gibi diğer devlet adamlarına kullanılmasını Alman basını için yasakladım,» diyor Goebbels. «*Führer*'in kendi şahsından başkasına bu kelime ile hitap edilmesini doğru bulmadım. Sadece kendimize hasretmemiz gereken bazı belirli kelimeler var, 'Reich' kelimesi de bunlar arasındadır» (66).

d. *Geri-tepici olmamalıdır*

Baedeker bombardımanlarının açıklanışını hatırladığı zaman Goebbels'in aklı başından gitmişe benziyor: «yabancı basın için yapılan basın toplantısında adamlarımızdan birisi aptalca uydurmuş» (M 2435). Hemen ardından da, İngilizlerin sebepsiz yere «kültürel abidelere ve kamu hizmetleri ve sağlık hizmetleri ile ilgili kurumlara» yaptıkları hava taarruzları ile ilgili haberlerin kullanılmasına başlanarak iki olay birbirine karıştırılmaya çalışılmıştır (M 2301). «Bazı öyle kelimeler vardır ki, bunlardan Şeytan'ın

Mukaddes Sudan irkilmesi gibi korkmak zorundayız; bunlar arasında 'sabotaj' ve 'suikast' kelimeleri de vardır» (93).

15. YURT İÇİ CEPHEYE YÖNELTİLEN PROPAGANDANIN SONRADAN ORTAYA ÇIKACAK OLAYLARLA YALANLANACAK OLAN SAHTE UMUTLARA MEYDAN VERMESİ GEREKİR

Hiç kuşku yok ki, askeri veya siyasal alanlarda herhangi bir Alman zaferini beklemek ve ummak, kendi açısından o ân için yararlı olacaktı ve Goebbels bunun tamamen farkındaydı. Almanların kendilerine olan güvenleri ve inançları artabilir, düşmanda ise endişe duygularının yayılıp, kök salması sağlanabilirdi bu yolla. Fakat bu çeşit taktiklerin bir bakıma çok tehlikeli olduğunu da biliyordu: zira beklenen zafer yerine gele gele yenilgi gelirse, o zaman zafer bekleyen Almanlar sükûtu hayale uğrayabilir, düşman ise durup dururken şevklendirilmiş olurdu. Üstelik, Goebbels'in kendi güvenilirliği de bundan zarar görürdü. Bu yüzdendir ki, Alman ordusunun Salerno'dan geri çekilmesinden sonra, Goebbels'in «işin başında hayali ve aslı olmayacak olan zaferlerden söz ettiğini» ileri süren düşman propagandalarına karşı Goebbels'in tepkisi çok büyük olmuş ve bunları hırsla yalanlayarak, bu sözlerin kendisinden Alman Generallerinden duyulduğunu söylemiştir (457).

Yalancı umutlar çoğu defa bizzat Almanların kendilerinden çıkmıştır. Bir çeşit istekler yönünde düşünmek demek olan bir eğilimle, Alman ordularının bir saldırıya hazırlandıklarını muhtemel gördükleri zaman, veya tek bir zaferle ilgili bir haber aldıkları zaman, veya düşmanın politik hadiselerle yenilebileceğini düşünecek kadar hayâle daldıkları zaman [Almanlar] sahte umutlara kapılmış oluyorlardı. Bu yüzdendir ki, Goebbels sık sık uyarılarda bulunmak zorunda kalıyor; «aldatıcı hayaller»e karşı uyanık olmak gerektiğini söylüyor, bazı belli ve kısmi zaferlerin gereğinden fazla şamatasının yapılmamasını istiyordu. Gene bazı zamanlar da, düşman propagandalarının bazılarını, Alman ordularını, elde edilebileceğini sanmadıkları askeri amaçlara ve hedeflere yönelmeye tahrik etmek niyetiyle hazırlanmış propagandalar olarak işaret ediyordu (118).

16. YURT İÇİ CEPHEYE YÖNELTİLEN PROPAGANDANIN YARATACAĞI ENDİŞE OPTİMUM BİR DÜZEYİ TUTTURMALIDIR

Goebbels'e göre, endişe iki yüzü keskin bir bıçak gibiydi: fazla endişe korku, panik ve moral bozukluğuna yol açabilirdi; çok

azı ise ilgisizlik ve aktifleşmeme yaratabilirdi. Herhangi bir propaganda da, bu yüzden, bu iki aşırı uç arasında bir denge kurmaya gayret etmeliydi. Bu konudaki strateji iki ilke halinde özetlenebilir (M 6162) :

- a. *Propaganda bir yenilginin sonuçları hakkında duyulan endişeleri pekiştirmelidir*

Almanların endişelerini yüksek bir düzeyde tutacak olan başlıca materyal düşmanın savaş amaçları ve niyetleriydi. «Alman halkının -olaylarca da doğrulanmış olan- bu savaşın niyetleri hakkında; savaşın sonunun kötü bitmesinin o'nların canları ve hayatları için, ulusal gelişme imkanı için de bir son demek olacağına inançları, ve sonuna kadar bütün güçleriyle savaşmaya olan azimleri yıkılmamalıdır» (147). Goebbels, «korkudan-kuvvet-kazanma» politikasını sendelemek için, makul gözüken düşman barış şartları tekliflerine hiç gecikmeden ve her fırsatta saldırmıştır. Anti-Bolşevik kampanyalar, sadece Almanların direncini arttırmak için değil, bütün tarafsız ülkelerin ve işgal altındaki [Alman işgali] ülkelerin de Sovyetlere karşı olmalarını sağlamak amacıyla planlanmış ve uygulanmışlardır. Bir taraftan Goebbels, Alman halkının Birinci Dünya Savaşı sonunda olduğu gibi yanlış yollara sürüklenmeyeceğini -kendi görüşünce, düşmanın barış şartlarına boyun eğmesi yüzündendi bu- düşünüyor, «şimdi düşmanlarını gayet iyi tanıyorlar ve kendilerini bu düşmanlara teslim ederlerse başlarına gelecekleri biliyorlar» (M 6684) diyordu; diğer taraftan da Almanların barış tekliflerinden söz eden propagandalara karşı çok mukavemetsiz olduğunu hissediyordu. Örneğin, Amerikan propagandasının «Alman halkına değil de, Nazizm'e karşı yöneltileceğinden» çok korkuyor (147); «düşmanlarımızın elinde Wilson'ın Ondört Maddesi gibi birşeylerinin olmamasına gerçekten şükretmeliyiz» (47) diyordu.

Arada sırada, belli bir olayla ilgili olarak Almanların endişelerini arttırmak gerektiği de oluyordu. 24 Şubat 1942'de, Rusya'daki ilk kış bozgunundan sonra Alman basınına bir takım «emirler göndererek Doğu Cephesindeki olaylardan, çok fazla olmamak şartıyla, biraz iyimser bir dille söz etmelerini» istedi. Goebbels, sahte umutlara kapılmalarını değil, fakat çok daha önemlisi, Almanların «Doğudaki durum hakkında hiçbir düşünce ve endişe duymamaya başlamalarını zararlı görüyordu (99).

- b. *Propaganda, halkın tek başına gideremeyeceği, hafifletmeyeceği endişeleri (genel yenilgi endişesi dışındakilerden-se) hafifletmelidir*

Hava hücumları elbette ki Alman halkının endişe ve korkularını yükseltmekteydi, ama bu gibi durumlarda Goebbels'in propaganda kontrolü de söz konusu olamıyordu. Moral bozucu nitelikteki diğer yüksek endişe ve korkulu durumlarda Goebbels kontrolü elinde tutabiliyordu. Tunustaki askeri durum umutsuz görünmeye başladığında, «ortalığa gerçekçi bir gözle bakmak için» Alman kayıplarından «nihai zaferi kazanma şansımızı ortadan kaldıracak derece ve mahiyette olmayan» kayıplar diye bahsetmeyi tercih ediyordu (M 542). Düşmanlar için ise, aynı ilkeyi, ama tersine olarak kullanmaktan çekinmemiştir. Buna da «terör stratejisi» adını takıyordu. İngiliz şehirlerine uçaklarla attığı broşürlerde «Luebeck ve Rostock'da İngilizlerin yaptıkları tahribatı gösteren resimler vardı, ve altlarında da Führer'in Reichstag'da yaptığı konuşmada söylediği karşı taarruzların başlayacağı yolundaki sözleri yer alıyordu» (193).

17. YURT İÇİNE YÖNELTİLECEK OLAN PROPAGANDA, HAYAL VE UMUT KIRIKLIĞI İLE KARŞILAŞAN KİTLELERDE, HAYAL KIRIKLIĞININ ETKİLERİNİ AZALTMALIDIR

Almanları, örneğin, sahte ve boş umutlara kapılmanın yol açabileceği cinsten hayal kırıklıklarından korumak son derece önemliydi. Eğer hayal kırıklığına uğramaları önlenemiyorsa, kitlenin hayâl kırıklığına uğramasından doğacak sonuçları hafifletmekte Goebbels'in izlediği iki ilke vardı :

- a. *Kaçınılmaz hayal kırıklıkları önceden beklenilmeli, tahmin edilmelidir*

Goebbels'in muhakeme tarzı, öyle görünüyor ki, sürpriz ve şok unsurundan arındığı zaman herhangi bir hayal kırıklığının daha etkisiz olacağı sonucuna varıyordu. Bu düşünceyledir ki, içinde bulunulan andaki bir kayıba, gelecekteki kazancın hatırına katlanılıyordu. Tunus'taki savaş bitmeye yüzütarken Alman halkına tedrici bir şekilde, «işin sonunun görüldüğü» yolunda bazı açıklayıcı sözler söylenmeye başlamıştı (352). Daha sonraları da, yiyecek maddelerine uygulanan karnelerdeki miktarlar küçültüldükçe bu konuda başka ip uçları da bulmuş oluyorlardı. Bu yüzden de, sonunda yapılan kesin açıklama halkı fazla şaşırtmadı (M 1484).

b. *Kaçınılmaz hayal kırıklıklarını bir perspektife oturtmak gerekir*

Goebbels belli-başlı görevlerinden birisinin, daima, Almanlara savaşın genel bir durum ve muhasebesini vermek olduğunu düşünürdü. Halkın, savaşın genel durumu hakkında yapılmış bu bir çeşit incelemeden -*Kriegsüberblick*- yararlanamaması hâlinde, rejime olan sadakat ve inançlarının azalacağından, kendisine de güvenmemeye başlayacaklarından, ve sonunda bu kadar fedakarlık ve yokluğa katlanmak zorunda bırakılmalarının nedenini saçma bulmaya başlayacaklarından korkuyordu (M 4975).

18. PROPAGANDA, NEFRET HEDEFLERİNİN YERLERİNİ BELİRLEYEREK SALDIRILARIN YER DEĞİŞTİRMELERİNİ SAĞLAMALIDIR

Günlüğün kapsadığı dönem içinde, Goebbels'in Alman halkına pozitif öğünme ve kendine inanma duygusu aşıl原因an sözler ettiği görülmektedir. Günlükte düşman kayıplarını gösterdiği, bunu gayet tabii bir işi gibi yaptığı, bu konuda kendisi kolaylıkla inançlı olup ta halkın pek fazla inanç taşımadığı zamanlar bu işten geri kalmadığı anlaşılmaktadır. Almanlardan, düşmana karşı güçlerinin sonun kadar direnmelerini ise sadece bir defa istediği görülmektedir. Aşağı yukarı, bu konudaki ana teknik Almanların içlerindeki öfke ve hoşnutsuzluğun Alman olmayan başka birtakım sosyal gruplara doğru yöneltilmesiydi (M 6220).

En başta gelen, en iyi karşılanan nefret hedefi «Bolşevikler» ve Yahudilerdi. Goebbels, «Avrupa halklarının Bolşevizmden eskisi kadar fazla kormadıkları,» veya «Almanlar arasındaki bazı belli grupların, özellikle aydınların, Bolşevizmin Nazilerin söylediği ve anlattığı kadar kötü bir-şey olmadığı yolunda düşünmeye başladıkları»nı ileri süren raporlara çok kızılıyordu (335). Anti-Semitik propaganda ise, Almanya'da veya işgal edilen ülkelerdeki Yahudilere karşı açılan aktif hareketler ve alınan tedbirlerle birlikte uygulandı. Almanların nefretlerini yöneltmekte Amerikan ve İngiliz pilotlarından da bir hedef olarak yararlanılırdı. Ama, hiç değilse günlükteki havaya göre, Goebbels'in bunlara birinci dereceden bir öfke ve gazap duymadığı anlaşılmaktadır (147).

Düşman ülkelerde «kaçak-güreşmek» için Goebbels çok büyük gayret sarfetmiştir. Belli bir ülke içindeki sosyal gruplar arasında, veya düşman olan ülkeler arasında kuşku, güvensizlik ve nefret duyguları yaymak için çok çalışmıştır. Bu konuda, milletlerin

arasında yaratılacak bir düşmanlık duygusu için, veya bir milletin içinde yaratılacak düşmanlık duyguları için aranacak sebeplerin tarihi sebepler olabileceğini, veya savaşın yol açtığı hayal kırıklığı ve kırgınlıklar yüzünden bir sebebin ortaya çıkacağını düşünürdü. Kendisine düşen görevi ise, mütecaviz duyguları bozucu ve parçalayıcı yollar veya kanallar boyunca yönlendirmek olarak kabullenmişti (46).

19. PROPAGANDA KUVVETLİ KARŞI-EĞİLİMLERİ HEMEN ETKİLEYEMEZ; BUNUN YERİNE BAZI ÇEŞİT EYLEM VEYA DEĞİŞİK ANLATIMLAR [DİVERSİON] SUNMALIDIR, VEYA HER İKİSİNİ BİRDEN DENEMELİDİR

Goebbels propaganda stratejisi ve hedefleri konusundaki düşüncelerinin tümünde, *Haltung* (iş, davranış, katlanma, yerine getirme gibi gözle görülebilir davranışlar) ile *Stimmung* (hissediş, duyma, anlayış, içinde bulunulan ruh hali) gibi gözle görülemeyen şeyler) arasında kesin ve belirli bir sınır olduğu görülmektedir. Alman şehirlerinden birisine yapılan ağır bir hava saldırısından sonra, genellikle, halkın *Haltung*'unun çok yerinde olduğunu, fakat *Stimmung*'unun zayıf olduğunu bildirirdi. Morali meydana getiren bu iki unsurun elden geldiğince yüksek tutulmasına çalışırdı. *Stimmung*'un daima daha oynak ve değişebilir olduğunu düşünürdü; olaylar tarafından, veya propaganda aracılığı ile kolayca etkileneceğini söyledi. Hatta, halka sunulacak son derece basit birkaç eğlenme olanağı veya dinlendirici olayla bile halkın *Stimmung*'unun gelişebileceğini söylerdi. *Haltung*, bedeli ne olursa olsun, her ne bahasına olursa olsun korunması, muhafaza edilmesi gereken birşeydi. Aksi takdirde Nazi rejimi desteğini kaybeder, halk kendisini düşmana teslim etmeye hazır hale gelebilirdi. Bu bakımdan, iç duyguları ne olursa olsun, Alman halkının dış görünüşünü sağlam olarak muhafaza etmesi, savaş gayretlerine katılması, bu konuda gerekirse zorlanması şarttı. Yenilgiler ve hava saldırıları ve bombardımanları durmadan arttıkça, Goebbels'in, halktaki *Stimmung*'un ihmal edilmesine razı olduğu ve bu gerçeği kabul ettiği anlaşılmaktadır (M 6452).

Propaganda konusundaki yetersizliğini açıkca kabul ettiği durumlar da vardı. Goebbels, propaganda yetersizliğini ve güçsüzlüğünü altı durumda kabulden çekinmemiştir. Sex ve açlık gibi iki temel güdü konusunda propaganda ile bir etkide bulunmak fazla etkili olmamaktadır. Hava bombardımanları rahatsızlık ve huzursuzluktan tutun, ölüme kadar bir yığın problemlere yol açıyordu

ve bunları iyi göstermek mümkün değildi. Propaganda tek başına sanayi üretiminin arttırmaya yetmiyordu. Almanların dinsel hisleri ve hareketleri de, hiç değilse savaş sırasında, değiştirilememiştir. Almanya'daki bazılarının bireysel olarak yaptıkları açık muhalefet hareketleri ile, işgal edilen ülkelerdeki halkların yaptıkları benzer hareketleri bastırmak için akıllıca söylenmiş sözlet yetmiyor, zor kullanmak gerekiyordu. Ve son olarak, Almanya'nın askeri durumunun bozulmaya başlaması da inkârı mümkün olmayan bir gerçek haline gelmişti. Propaganda ve sansürün etkisiz kaldığı durumlarda, Goebbels eylem ve hareket kullanmayı savunmuştur. Veya, resmi görevlerinden birisi sırasında olduğu gibi (Berlin Gauleiter'i idi) bazan da olayı veya hareketi bizzat kendisi yaratmıştır. Değişik anlatımlara veya anlam bozmaya dayanan propaganda ise ikinci-en-iyisi idi (M 3508).

Askeri yenilgilerle ilgili propagandasını bir düşününüz. Belli bir süre bu askeri yenilgileri «başarılı geri çekilmeler» şeklinde tarif etmiştir (461). Belli bir süre, bu askeri yenilgilerin sonuçlarını önlemiş, zararlarını geciktirmeye bile muvaffak olmuştur. Ama en sonunda, iki cephede birden savaşmak çok güç bir iş haline geldikten sonra, ağır hava bombardımanları iyice arttıktan sonra bunlar artık iyice görülür hâle gelmişlerdir. Bundan sonradır ki, sadece susmakla kalmayı doğru bulmamış, umutsuzlukla dolu sözler de etmiştir. Tunus'taki savaşın sonunda aşağıdaki propaganda tem'inin etkisinin ne olacağını düşünmeden kullanılmasına karar verdi : «askerlerimiz orada bir kahramanlık ağıtı yazmışlardır ve bu ağıt Alman tarihinin sayfalarına işlenmiş olarak ebediyete kadar duracaktır; savaşın gelişmelerini yarım yıl kadar bir süreyle askerlerimiz durdurmuşlar, böylece bizim Atlantik Duvarının inşasını tamlamamızı sağlayarak, kendimizi bütün Avrupa'da hazırlayabilmemizi, böylece bir istilâ ihtimalinin bütün bütüne olanak dışı kılınmasına muvaffak olmamıza yardım etmişlerdir» (360). Bunun ardından, yeni bir anti-Bolşevik propaganda kampanyası deneyerek Almanları saptırmak istemiş, fakat bu kampanya hiç etken olamamıştır. Almanların ihtiyaç duydukları şey «halka duyurulacak ve Doğu Cephesinden gelecek zafer haberleri idi» (4433). Bütün bunların üstüne, bir de Rusya'daki Alman kayıpları Goebbels'in «felaket»i oldu. Mümkün oldukça, bir cephedeki yenilgi haberini bir başka cephedeki zafer haberiyle dengeleyip, etkisiz kılmaya çalışıyordu. Fakat 1943 yılının sonunda bu gibi istikamet şaşırtma propagandalarında kullanabileceği haberleri yaratacak olan olaylar da görülmemeye başladı. *Stimmung* diye birşey hiç kalmamış, hatta *Haltung* konusunda bile endişelenmeye başlamış-

tı : «şu içinde bulunduğumuz ânda propaganda ile değıştirilebileceğimiz fazla birşey yok; nerede olursa olsun, bir kerecik daha büyük bir zafer kazanmamız gerekiyor» (M 3253). İyi bir şans eseri, bu zafer hiç gözükmedi.

Bu yazının aslı «*Public Opinion Quarterly*» dergisinin 1950 yılındaki 14 numaralı sayısında yayınlanmıştır.

Çeviride kullanılan kaynak ise Daniel Katz, Darwin Cartwright, Samuel Eldersveld, ve Alfred McClung Lee'lerin derledikleri «PUBLIC OPINION and PROPAGANDA» dır. [Halt - Rinehart - Winston, New York, 1964, II. Baskı, s. 508 - 522'de tam metin olarak bulunmaktadır.]